

Плисюк Н. М.

кандидат юридичних наук, доцент

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ ОКРЕМИХ УМИСНИХ ВБИВСТВ ЗА УМОВ ОБТЯЖУВАЛЬНИХ ОБСТАВИН ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У кожній правовій державі світу обов'язковою вважається кримінально-правова охорона невідчужуваних прав людини, повага до них зі сторони держави. Людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека згідно Конституції України визнаються найвищою соціальною цінністю. Тому, за посягання на життя встановлена найбільш сувора кримінальна відповідальність. Статтею 27 Конституції України закріплюється, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам [1].

Згідно ч.1 ст.115 КК України [2] вбивством визнається умисне, протиправне заподіяння смерті іншій людині, та разом із тим, в ст. 119 КК України передбачено відповідальність за вбивство через необережність. Відповідно, в якості загального визначення поняття вбивства можна визначити, що ним є умисне або необережне заподіяння смерті іншій людині. На основі такого визначення можна дати ознаки умисних вбивств. До прикладу, В. О. Навроцький назвав такі ознаки вбивства: 1) протиправність – за цією ознакою вбивство відмежовується від випадків правомірного позбавлення життя іншої людини, наприклад, у стані необхідної оборони, при затриманні особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння, в ході бойових дій при захисті батьківщини та ін.; 2) винність – вбивство є винним, тобто умисним або необережним,

позбавленням життя. За цією ознакою вбивство відрізняється від невинного заподіяння смерті внаслідок казусу (випадку); 3) спрямованість проти життя іншої людини – ця ознака дає можливість відокремити вбивство від посягання на власне життя (самогубство); 4) застосування насильства – тобто фізичного або психічного впливу на чужий організм з метою позбавлення життя. Така ознака дає змогу відрізнити вбивство від деяких суміжних злочинів, наслідком яких також виступає заподіяння смерті іншій особі: доведення до самогубства, залишення в небезпеці [3, с. 45].

Чинне кримінальне законодавство поділяє умисні вбивства на три види. Відповідальність за них передбачена ч.1 ст.115 КК України, це умисне вбивство, вчинене без обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність; ч.2 ст.115 КК України, умисне вбивство, вчинене за обставин, що обтяжують відповідальність; та статтями 116-118 КК України, які передбачають умисні вбивства, вчинені за обставин, що пом'якшують відповідальність. І окремо законодавець виділив вбивство через необережність у с.119 КК України.

Для визначення ознак умисних вбивств при обтяжуючих обставинах, необхідно звернутися до їх законодавчої регламентації. Вичерпний перелік обставин, що обтяжують покарання при вчиненні вбивства закріплено в п.п.1-14 ч.2 ст.115 КК України. Для відповідальності за ч.2 ст.115 КК України достатньо наявності хоча б однієї обставини, що обтяжує відповідальність. У тих випадках, коли в діях злочинця встановлено кілька обставин, що обтяжують відповідальність, їх необхідно включати як до одного обвинувального акта, що складається по закінченню досудового розслідування, так і вироку, в якому суд вирішує питання обвинувачення по суті. Наявність кількох обставин, які обтяжують відповідальність, не є підставою для визнання вчинення вбивства повторним, але сукупність цих обставин впливає на рівень суспільної небезпечності кримінального

правопорушення та особи, яка його вчинила і враховується при призначенні міри покарання [4, с.42].

В окремих випадках залежно від конкретних обставин кримінального провадження у справах про умисні вбивства при пом'якшуючих обставинах можлива кваліфікація дій винної особи і за кількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК України, якщо буде встановлено, що передбачені ними обставини рівною мірою викликали у винного рішучість вчинити вбивство.

Не можна кваліфікувати умисне вбивство однієї особи одночасно за пунктами 6 і 7 ч. 2 ст. 115 КК України. Як правило умисне вбивство однієї особи не повинно також кваліфікуватися за пунктами 6, 8, 9 ч. 2 ст. 115 КК України. Разом із тим, слід мати на увазі, що в окремих випадках (наприклад, при вчиненні вбивства на замовлення) така кваліфікація (а також додатково і за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК) можлива [5]. Тому, п.1 ч.2 ст.115 КК передбачає відповідальність за умисне вбивство двох або більше осіб. Для кваліфікації за цим пунктом у особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення повинен бути умисел на вбивство двох або більше осіб, навіть якщо вбивства були вчинені через деякий час або в іншому місці. Має значення також мотив вчинення такого кримінального правопорушення. Тому якщо буде доведено єдиний умисел вчиненого, тоді навіть не потрібно кваліфікувати діяння за ч.1 ст.115 КК, оскільки це буде охоплюватися п.1 ч.2 ст.115 КК України.

Відповідно до пункту 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» [6], під убивством малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК розуміється умисне позбавлення життя особи, якій не виповнилося 14 років. Ця кваліфікуюча ознака наявна тоді, коли винний достовірно знав, що потерпілий є малолітнім, або припускав це, або за обставинами справи повинен був і міг це усвідомлювати. Умисне вбивство жінки, яка

перебувала у стані вагітності, за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК кваліфікується за умови, що винний завідомо знав про такий стан потерпілої.

Умисне вбивство заручника або викраденої людини (п. 3 ч. 2 ст. 115 КК) наявне за умови, що потерпілий був: а) або заручником (тобто особою, яка була захоплена чи утримувалася з метою змусити її родичів, державну чи іншу установу, підприємство чи організацію, фізичну або службову особу до вчинення чи утримання від учинення будь-якої дії як умови звільнення) і винна особа це усвідомлювала. Дії кваліфікуються як умисне вбивство заручника незалежно від того, чи була винна особа причетною до вчинення злочину, передбаченого ст. 147 КК України. Разом з тим мотив такого вбивства повинен мати зв'язок із даним злочином (це можуть бути бажання спонукати зазначених у ст. 147 КК осіб, установу, підприємство, організацію до вчинення чи утримання від вчинення певних дій, помста за невиконання висунутих вимог, прагнення приховати захоплення чи тримання заручника або інший злочин, вчинений під час їх здійснення, тощо); б) або викраденою людиною (тобто особою, якою протиправно заволоділи, вилучивши із природного соціального середовища та перемістивши з одного місця її постійного чи тимчасового перебування до іншого, що супроводжувалося фактичним обмеженням свободи її пересування) і винна особа це усвідомлювала. Відповідальність за умисне вбивство викраденої людини має наставати незалежно від того, чи був винний причетним до вчинення злочину, передбаченого ст. 146 КК України [4]. Дії особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 147 КК України, і умисно вбила заручника, мають кваліфікуватися за ч. 2 цієї статті за ознакою спричинення тяжких наслідків і за п. 3 ч. 2 ст. 115 КК України, а дії особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 146 КК України, і умисно вбила викрадену людину, – за ч. 3 цієї статті за ознакою спричинення тяжких наслідків і за п. 3 ч. 2 ст. 115 КК України.

При кваліфікації умисного вбивства, вчиненого з особливою жорстокістю (п.4 ч.2 ст.115 КК України), варто зазначити, що будь-яке вбивство є проявом жорстокості як кримінального правопорушення так і самого правопорушника. Але в даному випадку мова йде про нелюдську, особливу жорстокість. Для того, щоб зрозуміти зміст цього поняття необхідно звернутися до вказаної вище Постанови, в якій передбачено визначення умисного вбивства, вчиненого з особливою жорстокістю, яке має місце, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глуmlinня тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глуmlinням над трупом або вчинялося в присутності близьких потерпілому осіб і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань. Тобто з аналізу визначення вбивства з особливою жорстокістю вищезазначеної Постанови спостерігається, що особливо жорстоким визнається не лише спосіб вбивства (завдання численних колото-різаних ран ножом та ін.), а й інші дії, які передували вбивству або були здійсненні після смерті потерпілого (заподіяння перед вбивством тортур, мордування тощо). До обставин, що свідчать про особливу жорстокість, судова практика також відносить випадки вбивства людини у присутності її дітей або дітей у присутності їх батьків та ін. Після вбивства особливу жорстокість можуть характеризувати лише такі дії, які безпосередньо пов'язані із вбивством та характеризуються як його продовження і в той же час є свідченням особливої жорстокості злочинця як стосовно потерпілого, так і його близьких (наприклад,

знуцання над трупом, його спалення, нанесення поранень після смерті та ін.) [4, с.44].

КК України визначає й інші вбивства при обтяжуючих обставинах, такі як умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; з корисливих мотивів; з хуліганських мотивів; особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку; з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення; поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством; вчинене на замовлення; вчинене за попередньою змовою групою осіб; вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 КК України та з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Кожна із таких обтяжуючих обставин має своє кваліфікуюче значення, враховується в ході здійснення кримінально-правової кваліфікації.

Всі ці обставини вчинення умисних вбивств є проявом низького рівня культури людей, неповаги до честі, гідності, життя та здоров'я інших людей. Вважається за необхідне в подальшому виховувати ідею цінності життя людини щоб зменшувати кількість вбивств взагалі, більше того, якщо вони вчиняються при названих обтяжуючих обставинах. Насамперед, проведення вчасних, планових превентивних заходів, психологічна допомога зможуть допомогти переосмислювати людству своє життя, цінність життя інших людей тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року №2341-III // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій. – К.: Знання, 2000. 772 с.

4. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. - 5-те вид., переробл. і допов., Х. : Право, 2015. 680 с.
5. Савченко А.В., Вартилецька І.А., Кісілюк Е.М. та ін. Мультимедійний підручник з навчальної дисципліни «Кваліфікація окремих видів злочинів» Національна академія внутрішніх справ. 2016 р. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_1.html
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07 лютого 2003 року №2 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>

Присяжна А. В.

кандидат юридичних наук, доцент

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

e-mail: a_prysiazhna@univer.km.ua

ЗАХИСНИК ЯК СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

В кримінальному провадженні кожен із суб'єктів процесуальної діяльності здійснює свою, властиву йому специфічну функцію. У кримінальному провадженні виділяють такі функції: обвинувачення, захисту, правосуддя і ще можна додати функцію судового контролю. Що стосується питання необхідності появи захисника на стадії досудового розслідування це є наявність в провадженні підозрюваного. Так, захисник в будь-який момент може бути залучений як самим підозрюваним, так і іншими особами (слідчим, прокурором, слідчим суддею) на прохання чи за згодою підозрюваного.

Головним обов'язком захисника на досудовому розслідуванні, який характеризує мету його участі в кримінальному провадженні, є використання усіх засобів захисту, передбачених КПК України та іншими актами законодавства, для забезпечення дотримання прав, свобод та законних інтересів підозрюваного та з'ясування обставин, які спростовують